

Valkó József

A tíz éves gazda

Egy igaz történet a múltból

2021.

1. fejezet

Történelmi háttér

Azon a nyáron, a forró júliusi napok heteken keresztül folyamatosan követték egymást. A naptár 1944-et mutatott. A korán kelő nap meleg lehellete sok apró vízcseppet varázsolt a küzdő ember homlokára. Hetek múltak el eső nélkül. Az aszály réme fenyegetett. Főként a falvak népe aggodalommal nézett az égre és reménykedett a Teremtő jóakarátában. A gondosan művelt növényzet szomorú látványt mutatott. Ezen túlmenően a híradások a frontvonal közeledéséről szóltak. Várható volt olyan hadi állapot bekövetkezése, amely szerint a harci cselekmények már hazánk területén folytatódnak és közvetlenül veszélyeztetik az ország lakosságát, bár a népi bölcsesség szerint a Kárpátok koszorúja több mint ezer éve megvédte népünket a reánk támadókkal szemben. Ezt viszont ennek a háborúnak a veszett stratégiai nem ismerték. Hazánkat ebben az időben fölényes nagyhatalmak rendszeres légitámadása igaztalanul pusztította.

Túl volt már az ország a Don melletti óriási tragédián, ahol több száz-ezer honfitársunk esett áldozatául a felelőtlen háborús politikának. Hol volt már ekkor az a békés és boldog kis ország, amikor a szántó-vető reggel a kakas ébresztő hangjára kelt, este pedig nyáron a tücsök hegedűjére, máskor pedig az éji madarak sokféle zajára, esetleg a békák kórusára tért nyugovóra. A városlakó viszont környezete sajátos larmáját, illetve a közlekedés megszokott zaját fogadta élete társának.

A körülmények által megzavart köznyugalom ellenére a légitámadás előtti szirénák bántóan sivító hangja mellett ismerősen megszólalt történelmi dicsőségünkre emlékeztetve a déli harangszó, és ünnep napjainkon megkondultak templomaink harangjai, hogy hitet tegyünk szívünk szerinti helytállással nemzetünk szent oltalma mellett.

Élt a múlt században, a Vértes hegység közelében fekvő, egyik régi faluban a Végvári család. Pontosabban: Végvári Pál, feleségével és két fiú gyermekével, Péterrel és Zoltánnal. A család hagyományosan a föld megművelésével foglalkozott néhány holdas birtokán. A településen, ahol a történet játszódik sok jómódú család élt. A szóban lévő család sajnálatosan nem tartozott közéjük. Végvári a földművelésen kívül bérmunkát is vállalt. A családfő békés természetével és hívő keresztény lelkével, ellenzett minden fegyveres viszályt, ezért igyekezett a katonai szolgálatot elkerülni. Olyan munkahelyeken helyezkedett el, amelyeket hadi üzemmé nyilvánítottak és az alkalmazottai mentesítést kaptak a katonai behívások alól.

Az egyik ilyen üzem Budapesten működött és a honvédség részére száraz tésztát gyártott. Amikor ezt az üzemet megszüntették, akkor egy dunántúli szénbányánál, amely ugyancsak hadi üzem volt, vállalt munkát.

Végvári Pál átlagon felüli fizikai képességekkel rendelkezett, ezért a munkáltatói szívesen foglalkoztatták. Egészségesen élt, nem dohányzott és alkoholt is csak nagyon mérsékelt mennyiségben, alkalmasszerűen fogyasztott. Húszéves korában az akkori rendelkezések alapján vizsgálták katonai szolgálatra való alkalmasságát, és minden követelménynek megfelelt. Ennek ellenére a szokásos időben nem került sor katonai kiképzésére, mivel igazoltan családfenntartónak minősítették. Felesége, Gondos Erzsébet a család háztartását vezette, és segítséget nyújtott férjének a kisbirtok munkálatainak elvégzéséhez. Két fiú gyermekét példás gondossággal nevelte, és figyelemmel kísérte iskolai tanulmányait, akik a helyi egyházi iskola tanulói voltak. Az első szülött fia, Péter, a tanulás mellett édesapjának a föld megművelésével és az állatok gondozásával kapcsolatos munkáját igyekezett elsajátítani. Jellemző volt erre a fiúra, hogy kitűnő tanulmányi eredményei voltak, ezenkívül pedig nagyon szeretett olvasni. Amikor a viszonylag szegényes házi könyvtár könyveit már elolvasta, akkor iskolai tanítónője kölcsönzött részére érdekes, és nevelő célú könyveket. Előfordult, hogy a napi feladatainak elvégzése után gyertya fényénél olvasott, amikor a család többi tagja már nyugovóra tért. Zoltán, a fiatalabbik gyermek született rajztehetség volt. Minden létező helyet rajzai töltöttek meg. A napilapok margói, és egyéb nem hivatalos levelezés, rajzai nélkül nem

kerülhetett tovább. Ezenkívül télen a beparásodott ablaküvegre is rajzolt különféle állatokat, és életkorának és érdeklődésének megfelelő tárgyakat. Szülei és környezete alapos okkal feltételezték, hogy felnőttként életútját rajztehetsége alapozza majd meg. Amiért ez a várakozás vagy feltételezés nem valósult meg, az már egy másik történet.

2. fejezet

A család élete a háborús években.

Péter azon diáktársai közé tartozott, akik megérezték, hogy az iskolában kapott ismeretanyag egész életükre elkíséri őket és meghatározza egyéniségük minősítését is. Másrészt a tanultak alapozhatják meg a további iskolatípusok tananyagának befogadását, elsajátítását. Ezeket a belső megérzéseket ezekben az élethelyzetekben szorgalmuk bizonyította. Ugyanis nyolc-tíz év alatti korcsporról ezekben a kérdésekben tudatosságot elvárni nem lehet. Péter nem csak az iskolában viselkedett fegyelmezetten, hanem otthon is. Ugyanis ebéd után első dolga a házi feladat elkészítése volt, majd a tankönyveket vette kézbe és készült fel a kijelölt tananyagból. Szorgalmát egyszerű felfogásra alapozta. Másként fogalmazva ő minden tananyagot nagyon érdekesnek tartott. Több alkalommal magyarázta szüleinek az új tananyag egy-egy részét, amelyet azzal fejezett be, hogy ugye milyen érdekes?

Péternek az első iskolás években az eminens diákra tett kritikus megjegyzéseket kellett elviselnie. Akkor lett tanköteles, amikor a Római Katolikus Egyház által fenntartott elemi iskolában egy rendkívül tehetséges és hivatásukat magas szinten gyakorló pedagógus házaspár tanított. Az első három évben Pétert is ennek a pedagógus házaspárnak a hölgy tagja tanította. Ezért bátran kijelenthető, hogy egész életének alapjait ekkor fogalmazták meg. Észrevétlenül adta át tanítványainak az embertársaik

iránti tisztelet lelki alapjait. Tanított szavak nélkül is, azzal ahogy belépett a tanterembe és fogadta az osztály köszöntését.

A kedves és szép tanárnő tekintete viszont kemény és fegyelmezett egyéniséget rejtett. Az iskolában soha senki nem látta szomorúnak vagy haragosnak. Pedig nyilvánvaló, hogy lett volna rá oka: öt gyermekének nevelése és gondozása, valamint férjének távolléte a családtól, aki tartalékos katonai szolgálatot teljesített.

Péternek idős korában kezébe került életének első iskolai bizonyítványa, amelyet akkor „Tanulmányi értesítőnek” neveztek. Ezt fellapozva, feltáruhtak a kisiskolás évek szívet melengető emlékei. Remegő kézzel fogta a bizonyítványt, de gondolatai a távoli múltat kutatták. Elmerengve nézte az elsárgult, ujjlenyomatokat is megőrző könyvecskét. Elsőként felvillan előtte első iskolás éveinek színes világa, majd a szívbe- markoló valóság bizonytalan érzése, hogy vajon hol vannak már azok a kiváló pedagógusok, akik az oda járó gyerekeket tanították. A bizonyítvány tehát közvetlenül is jelzi, hogy megkülönböztetett figyelemmel és gondossággal kezelték. Lapjai, kötése épek és sértetlenek, nem tették rá sem a kávé-, sem a borospoharat. A bejegyzések Péter számára szívet melengető dokumentumok. Életének egy nagyon fontos szakaszának gyöngybetűkkel vésett bizonyítékai. Utólag is mérhetetlen tiszteletet, és sok-sok csillagos jelest érdemel az a feledhetlen tanítónője, akinek a bizonyítványát, az iskolaszék helyett, ma már az angyalok vigyázzák. Vegyes érzésekkel és egyben nagy tisztelettel olvasta gyönyörű betűinek sorait azzal a lelki hálával, hogy már nem az osztályzatok értéke a fontos, hanem az, hogy véglegesen neki adta emlékül kézírását. Ahogy az értesítő egyes oldalait lapozgatja és a bejegyzések sorait nézegeti, feltör szívében az aggodalom, emlékezete egyre szürkülő képernyőjén, vajon találkozásuk után ezt az igazi pedagógus házaspárt nem sodorta-e el a háború vad hullámverése? A kérdést megfelelő személynek feltenni már nem tudja, ezért, csak magától kérdezheti, így természetesen választ sem kaphat.

A háború már a negyedik évében tombolt, és a frontok egyre közeledtek. Az alig elkezdődött diákeveket, emlékeivel együtt – legalábbis átmenetileg – szomorú szívvel meg kellett szakítani. Péter az iskolatáskáját, tan-

könyvekkel együtt felvitte a házuk padlására, abban a tudatban, hogy viszonylag ott van leginkább biztonságban. Ekkor még nem gondolta, hogy néhány hónap múlva, egy bombázás után, a tető összes cserepe több méternyi törmelékkel takarja be, és így helyezi a gondviselés, még nagyobb biztonságába.

3. Fejezet

Az élet iskolája

A háború 1944 második felében az utolsó szakaszába lépett. Péter édesapját is behívták katonai szolgálatra annak ellenére, hogy abban az időben egy hadiüzemmé nyilvánított munkahelyen dolgozott. A család tehát családfő és rendszeres havi fizetés nélkül maradt.

A hat és félholdas kis gazdaság nehéz helyzetbe került. Főként az őszi betakarításra váró termények, és a háziállatok folyamatos gondozása szakszerű és szorgalmas munkákészre várt. Közvetlenül adódott a feladat, Péternek át kellett vennie édesapja szerepét a mezőgazdasági munkában. Ekkor tíz éves volt.

Előnyként kamatoztatta, hogy az utóbbi években apja első számú helyettesítője volt az állatok gondozásában és a növénytermesztésben. Korához képest sikeresen végezte a napi teendőket azokkal a különleges mutatónyokkal kiegészítve, ahogy az egyes mezőgazdasági eszközöket (ekét, boronát) fel kellett tenni a szekérre, vagy azokat onnan le kellett venni.

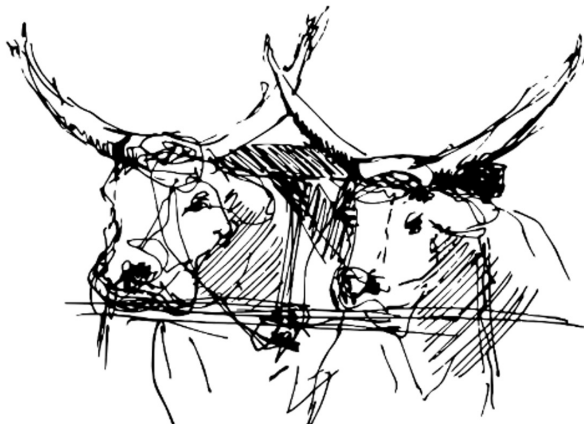
Ebben az időben a gazdálkodáshoz szükséges hajtóerőt (vagy inkább: vonóerőt) két jámbor, saját nevelésű, legalább háromtonnás, rendkívül jó étvágyú és okos ökör szolgáltatta. Fizikai erejükkel, a megnövelt méretű szekérrel több terményt tudtak szállítani, mint mások lófogattal. Péter a szekérről egy rövid bot segítségével irányította a komótosan haladó ökrös szekeret, valahogy e-képen: „Ne Basa, Betyár, vagy Hó-Hú. stb.”

Ez így önmagában nem volt egy szokásos látvány, ezért a falusiak meg-

jegyzés nélkül a fejüket ingatták. Ahogy a nyári munkálatok befejeződtek, Péter apjától tanult módon hozzá látott a termés betakarításához, és sorra vette a termés szedésének és hazaszállításának munkáit. A korát meghaladó feladatok pontos elvégzése igénybe vette fizikai képességeit. Az egyre rövidebb nappalok már a nyár végét jelezték. A naptár szerint pedig közeledett az ősz. A valóságban azonban langyos napsütés simogatta az ismerős hazai tájat. A népi bölcsesség ezt a természeti jelenséget a vénasszonyok nyarának nevezi. Október közepén megjelentek a szürke és ködös nappalok, majd a hónap végétől sűrű eső áztatta a határt és hideg felhős napok váltak tartóssá. Ez az időszak megnehezítette az egyébként időszerű mezei munkát. A betakarítás üteme lelassult.

Húséges, mindenben segítő igavonópárosuk az általuk szokásos ballagó iramban tették a dolgukat. Kielégítetlen étvágyuk időnként „tízórais” szünetet is igényelt. Péter ismerte szokásaikat, éhség vagy szomjúság idején megváltozó magatartásukat. Ha lehetőség adódott, soha nem élt vissza etetésük vagy itatásuk pontos teljesítésével. Szomjasan képesek voltak megállni, rakott szekérrel is, a dűlőúton összegyűlt víztócsa közepén és nem voltak hajlandók továbbmenni, még, ostorcsapások ellenére sem.

A többnapos esőzés miatt a falu határában lévő dűlőutak annyira átáztak, hogy helyenként az arra közlekedőt sártenger fogadta. A dűlőutak lejtőin, ahol a víz nem tudott elfolyni, az út vonalában kis tengerszemek

keletkeztek. Egy napon Péter a mintegy négy kilométerre lévő szántóföldről takarmányrépát szállított a házukhoz. A teher nagy volt ugyan, de a két igavonó könnyedén megbirkózott vele. Az úton hazafelé azonban egy ilyen tengerszemhez értek, és úgy döntöttek, hogy alkalmas helyet találtak egy rövid italozással együtt tartandó pihenőre.

Néhány percig csupán szavakkal biztatta őket a fiú mielőbbi továbbhaladásra, majd az ostorral próbált nyomatékot adni „kérésének”. Egyébként az ostor használata szinte ismeretlen módszere volt szekér irányítási technikájának. Sajátos szavakon és kézmozdulatokon alapuló „ökör-eszperantó” nyelvet gyakoroltak be, amellyel Péter szándéka szerint közlekedtek.

Ennek ellenére most, úgy gondolták, hogy nem mennek tovább. Az ökrökkel való tehetetlen alkudozás azért vált egyre kellemetlenebbé, mert a szemben-, illetve a mögöttük érkező fogatok nem tudtak tovább haladni. Akárhogyan nevezzük ezt az állapotot, valójában forgalmi torlódást okoztak. A kilátástalannak látszó helyzet ügyetlenségnek tűnt. Különböző gúnyos és bántó megjegyzések is elhangzottak, ezt azonban az elkényeztetett igavonók nem vették a lelkükre. A megoldás kulcsát egyedül Péter ismerte, aminek a gondolata is lehűtötte az időközben felszökött szégyene hőfokát. Eszébe jutott az a módszer, ahogy hozzászoktatták őket a gazdájuk járom alatti szolgálatához: nevezetesen apja vagy a fiú előttük ment, mutatva az utat, és ekkor már ösztönük szerint követtek őket. Ilyen kezdeti, mondhatnám „bocikorú” kényszermegoldást már más alkalommal is sikerrel alkalmazott. Gyorsan döntött: novemberi hőmérséklet ide vagy oda: bakancsot, zoknit le, nadrágszárát térdig fel és már ott is állt a két hűtlen előtt, és csak annyit mondott: „no, gyertek”! E varázsszó hatására, a jelentős teherrel rakott szekér könnyedén kigördült a legalább fél méteres vízgödörből. Amikor a száraz útra értek, ellépett előlük, a Bátor nevű ökör érdes nyelvével megnyalta a kezét. Egy pillanatra visszatekintett és szeméből azt olvasta ki: „Na, ugye, ostor nélkül is értjük egymást.”

Szinte repült vissza a szekérre megszokott helyére, ekkor azt érezte, hogy lábait a látszat ellenére a vízben felejtette. A hazatérésig, első számú teendője, a hideg vizes fürdő emlékének kitörlése gyermeki tudatából, és azt latolgatta, hogy ha nem lesz az esetnek kóros következménye, akkor

„elfelejti bevallani” anyjának. Mivel a „két gonosznak” megbocsátott, így ők sem árulták el a kalandot.

Végváriék családi háza ebben az időben szinte benépesült. Bukovinából egy öt- tagú székely családot költöztetett a hatóság az egyik, szerintük üres szobába. Eltartásukról nekik kellett gondoskodni. A család egy éltebb férfitagja felajánlotta egy alkalommal a segítségét, de az állandó pipázásán, és hihetetlennek tűnő történeteinek kívül valóságos segítséget nem tudott nyújtani. A nap döntő részét azzal töltötték, hogy házról házra járva élelmiszert, vagy ruhadarabokat kéregettek. Nem tudtak, vagy nem is akartak beilleszkedni a dolgos hétköznapi természetes rendjébe.

Kedvenc elfoglaltságuk volt a „pityóka palacsinta” sütése a tűzhely lapján, és ahogy megsült, vagy megégett, azonnal megették. A sütés folyt szinte egész nap, kora reggeltől este későig. Ha Végváriné esetenként ebédhez vagy vacsorához hívta a család tagjait, köszönés helyett – hazai szokásaikra hivatkozva - az adott ételt kifogásolták. Később olyan mértékben érezték otthon magukat, hogy megkérdés nélkül vágtak baromfit maguknak ebédre vagy vacsorára, amikor a háziak burgonyafőzeléket ettek. Érthető ilyen események után, hogy az együttélés családi békéjét a vélemények fokozódó ütközése váltotta fel.

Affér a burgonya szedésénél

Péter egyik este a vacsora után kérte az édesanyját, hogy holnapra egy kis ebédre valót készítsen a részére. Hozzátette, hogy holnap korábban indul, mert szeretné a kint maradt burgonyát felszedni és hazahozni. Péternek ezt a kérését meghallotta a vacsoraasztalnál ülő bukovinai menekült családfője, és kérés nélkül kijelentette, hogy ők is jönnek segíteni.

Másnap reggel hat órakor Péter már indulni készült, amikor a bajszos menekült álmosan kidugta a fejét és megkérdezte: - Hány óra van, mert csak most ébredt föl. Péter azt mondta, hogy 6 óra van, és ha néhány percen belül nem ülnek a szekéren, akkor nélkülük indul el.

Erre a férfi és a közel 70 éves anyja felültek a szekérre azzal, hogy a többiek még alszanak, indulhatunk. Amikor kiértek a burgonyaföldre, Péter megkérdezte, hogy végeztek-e már ilyen munkát. A férfi igennel válaszolt, de hozzátette, hogy náluk ezt a növényt pityókának hívják, és nem húznak melléje földet, mint ahogy ezt itt látja. Péter nem kívánt tovább kérdezősködni, helyette megfogta a kapát és két-három burgonya bokrot, egy-egy kaparántással a terméssel együtt, a föld felszínére varázsolt.

Amikor a menekült férfi megpróbálta Péter mozdulatait utánozni, lát-szott rajta, hogy nem figyelte meg pontosan a bemutatott módszert. Ez úgy derült ki, hogy az általa kimozdított bokorból valamennyi nagy és egészséges burgonya a kapa fején elvágva lógott. Péter kénytelen volt ismét lassan megmutatni a burgonya- szedés módszerét, és elmondta, hogy a vágott burgonyaszemeket nem szabad elvermelni, mert náluk a rothadás veszélye fennállhat. Különben is ezt a burgonyát a család eladásra szánja, és a vevő nem fog megvenni vágott szemeket.

A férfi Péter jószándékú figyelmeztetését sértő kioktatásnak vette, és folytatni kívánta ezt a szakszerűtlen munkát, majd visszautasította Péter kérését azzal, hogy neki egy tízéves gyerek ne dirigáljon. Ezt követően, mintegy 5 méterrel távolabb ismét folytatta a burgonyabokrok ügyetlen kivágását. Alig volt olyan burgonya, amelyik nem sérült meg a munkája nyomán. Mivel újabb sértő megjegyzést tett Péter észrevételére, ezért a fiút elöntötte az indulat, és szikrázó szemekkel odalépett a székelyhez és kikapta a kezéből a kapát. Végül higgadtabban azt mondta: nem kér az ilyen segítségből.

A székely ezután látta, hogy a fiú indulata nagyon komoly, ezért elővette a pipáját, és mintegy 50 méterre otthagya a helyszínt, és a gyenge reggeli fuvallat dohányra nem emlékeztető bűzt sodort a fiú és az idős néni felé. Egy darabig még pipázott, aztán látta, hogy saját édesanyja és Péter folyamatosan, szépen dolgoznak. Erre meggondolta magát és a sáros dűlőúton elindult a falu felé.

A történet azzal zárult, hogy este, amikor a házuk udvarán Péter kezdte leszedni a zsákokba rakott burgonyát, akkor az idős nő rászólt a jelen lévő, akkor is pipázó fiára, hogy segítsen a lerakodásnál.

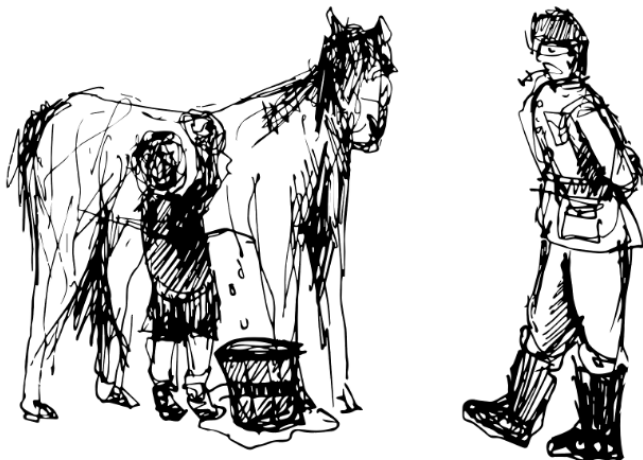

Erre a pipás ember elfordult, és azt mondta: Ennek a fiúnak többet nem segítek. Ez a szópárbaj hozzájárulhatott ahhoz, hogy Péternek igyekezett rossz híret kelteni, amikor egy német katonának hazug történetet próbált előadni.

Walter, a német katona

A szeptember végi napsütés kellemes meleg sugarai simogatták meg Péter fejét, aki a kerek kút mellett egy alkalmi padon ült. Közeledett a délidő és a kút mellett lévő itatóvályúba merített friss vizet az állatok részére. Az utcai kapu egyik szárnya nyitva volt, és a fiú azt vette észre, hogy a nyitott kapu előtt megállt egy német katona, aki a lovát kantárszáron vezette. Láthatóan a katona és lóva egyaránt fáradt és kimerült volt.

A katona a nyitott kapun keresztül bevezette a lovát, és németül szólt Péternek, aki mindössze annyit értett a hozzá intézett szavakból, hogy a lovát etesse meg, mutatta a kezével, és már a kantár szarát bele is nyomta Péter kezébe, aki a lovat a lóistállóba vezette és amikor a jászol előtt megálltak, a fiú gyakorlott mozdulattal lekapcsolta a fáradt ló fejéről a kantárt zablával együtt, és a kenderből készült kötőfékkel a jászolhoz kötötte.

A következő pillanatban leoldotta a nyeret, és az istálló üres részébe húzta. Ezután egy vesszőkosáryi csöves kukoricát a ló elé a jászolba borított. A fáradt állat mohón nekiesett az ennivalónak. A következő mozdulattal egy kéve szárított lucernát helyezett el a paripa fejénél lévő sarogjába. Amikor ezeket a teendőket elvégezte, amit a német katona az istálló ajtóból végig nézett, mindketten elindultak a konyha felé, ugyanis a katona szavait Péter úgy értelmezte, hogy vizet kér. A fiú édesanyja ekkor már a konyha ajtaja előtt állt, és egy mosdótálban vizet vitt a katona elé. Ez a katona egyébként posztóból készített kissé gyűrött, de jól szabott egyenruhát viselt, a jellegzetes rövidszárú bőrcsizmával, és sildes sapkával. A zubbonya hajtókáján törzsőrmesteri rendfokozatának jelölése volt látható. Amikor meglátta a kézmosásra odakészített mosdótálat, egy mozdulattal ledobta fejről sapkáját, és alaposan megmosta a kezét és az arcát. Ekkorra már a ház asszonya kezében tartott egy nagy pohár ivóvizet, és a katona felé nyújtotta. Hallhatóan megköszönte, és kézmozdulatával jelezte, hogy szeretne ebédelni.

Péter anyja bevezette a katonát a konyhába és az asztal mellé leültette. A katona vászon táskájából elővett egy konzervdobozt, és törkésével a dobozt felnyitotta, és gyors mozdulatokkal enni kezdett. A háziasszony ekkor egy fél, saját készítésű kenyeret tett a katona elé. A katona biccentett a fejével, és egy karéj kenyeret vágott magának. Amikor az ebéd megtörtént, akkor a kezével olyan mozdulatot tett, hogy szeretne egy kicsit aludni. A fiú anyja szavára hátra vezette az istállóhoz, és az ott házilag kialakított, pokróccal letakart, szalmazsákkal bélelt ágyra mutatott. A katona a magával hozott vászon válltáskát az ágyra fektette, és mellé ült. Fáradtan ledőlt az ágyra, feje alá helyezett kézzel felkönyökölt, és azt látta, hogy a fiú lova mellé cipel egy vödör vizet, és a paripa azonnal inni kezd olyan ütemben, hogy egy percen belül már az üres vödör ismerős zörgését hallották.

Ezután német nyelven megköszönte a segítségét a fiúnak. Péter még azt látta, hogy a katona kivette táskájából a rövid ívtáras géppisztolyát, és félig maga alá húzva aludni készült. Ezután behúzta az istálló ajtaját, és átment a szomszéd istállóba, ahol a két óriás ökör a jászol előtt feküdt, és szinte unalmasan kérődzött.

Ezen a napon este, amikor a saját jószágait megetette, óvatosan benézett a lóistállóba. A katona az ágyon mélyen aludt. A lova viszont a fiú felé fordította a fejét, és várakozóan tekintett rá. Péter gondolt egyet, a vesszőkosarat megrakta ismét csöves kukoricával, a ló elé öntötte, majd, amikor jóízűen megette, Péter egy vödör vizet vitt elibe, amit a ló gyors kortyogással megivott. Mivel a katona tovább aludt, Péter szó nélkül átment a másik istállóba, ahol egy alkalmi fekhelyen rövid forgolódás után mély álomba zuhant.

Ez a német katona egy hónapot töltött Végváriék házánál, és ez alatt az idő alatt Péter és a katona között különleges kapcsolat jött létre, amelyről egyes epizódokat külön is érdemes megemlíteni.

Másnap reggel, amikor Péter benézett a lóistállóba, azt látta, hogy az istálló üres részén egy leterített sátorlapon a katona a fegyverét tisztította. Péter odament hozzá, és német és magyar szavak keverésével igyekezett bemutatkozni. Erre a német katona megszólalt magyarul.

-Figyelj ide fiú: ki ebben a házban a gazda? – kérdezte

Péter válaszában elmondta, hogy az édesapja, aki jelenleg katona.

A német bólintott, majd folytatta:

-Ha jól értem, akkor most te vagy itt a gazda.

Péter azt mondta:

-Valójában én dolgozok apám helyett.

Majd hozzátette:

-Segíthetek-e neked a fegyver tisztításában?

Erre a német körülnézett, és mivel rajtuk kívül nem látott senkit, halkabban ugyan, de azt mondta, hogy -Igen, segíthetsz.

A fegyver tisztítása közben a katona megszólalt:

-Elárulok neked egy titkot, de nem szabad továbbadni senkinek.

-Engem Walternak hívnak, és szólíthatsz a nevemen, de ha más személy is jelen van, akkor magyarul nem beszélhetünk. Egyébként anyám pozsonyi származású magyar hölgy, ő tanított meg a magyar nyelvre.

Ezt követően minden nap rendszeresen találkoztak. A fiú igyekezett Walter kéréseit pontosan teljesíteni, és érthető módon kialakult közöttük egy bizonyos barátság.

Egy alkalommal Walter és a pipásnak nevezett menekült az udvaron beszélgettek. Péter ugyan látta őket, de, hogy miről volt szó azt nem értette, mivel németül beszéltek, és látta, hogy Walter dühösen ellöki magától a pipás székelyt. Utána Péter felé fordult, és legalább 10 méterre elvezette az árulás helyszínéről.

- Láttad, amint az előbb azzal a bajuszos emberrel beszéltem, aki azt mondta, hogy te a kérésemet az érkezésem után nem teljesítetted. Tudtam, hogy hazudik. Legyél óvatos ezzel az emberrel. – Walter, ha találkoztak nagyon szűkszavúan válaszolt Péternek. Annyit azonban Péter tudomására hozott, hogy mint lovas futár teljesít szolgálatot a településhez közeli német egységek között. Egyik napon Péter közelebb lépett Walterhoz, és halkan annyit mondott el,

-Tudjál róla Walter, hogy én tegnap este szándékom ellenére tanúja voltam annak, hogy te és Vladimir, az orosz mérnök egymással halkan németül beszélgettetek. Talán ismerted korábban is ezt az embert? Ugyanis én ekkor a te ágyadon feküdtem, azt gondoltátok, hogy alszom, de valójában a suttogásokat hallottam, persze nem értettem.

Walter a fiú szemébe nézett, és csak annyit mondott, hogy valóban beszélgettek, de nem mondhatja meg, hogy miről.

- Egyébként köszönöm, hogy ilyen őszinte voltál - és egy baráti barackot nyomott a fiú fejére.

Ez a német katona egy hónapig tartózkodott Péteréknél, és meglepően kedves és figyelmes volt az általa gazdának nevezett fiúval. Péter többször kapott tőle kis mennyiségű élelmiszert, konzerv formájában, amelyet rendszerint azokkal a szavakkal adott át: „Gyere ebédelni.”

Az egyik délelőttön áthívták a parancsnokához, akit egy másik házban szállásoltak el. Amikor visszajött, valósággal felkapkodta a felszerelését, lova hátára pattant, csillogó szemmel némán elköszönt, Péterhez vágta kedvenc fekete pokrócát, és piros színű, otthonról magával hozott kispárnáját, majd lova hátán elvágatott.

Péternek nem volt ideje és lehetősége, hogy elköszönjön az új barátjától, de megrendülten könnyeivel küszködött. Eszébe jutott, hogy az ígéretet megtartotta, és mások előtt magyarul nem beszéltek, hanem a Péter által

ismert „dadogó-szintű néhányszavas” német nyelven társalogtak, ezért mondhatnánk, hogy Walter az illegális nyelvtanár szerepét alakította.

Péter balesete

Már novemberben járt az idő. Az őszi betakarítás a vége felé közeledett. Péter ez alkalommal a legtávolabbi termőföldről takarmányrépával megpakott szekérrel érkezett haza. Az érkezés a szokásostól eltérően legalább egy órával később történt, ezért nagyobb tempóval láttak hozzá Zoltán testvérével együtt a lerakodáshoz, majd az állatok etetéséhez.

A két óriás étvágyának kielégítése kemény feladat volt. Mérhetetlen mennyiséget tudtak elfogyasztani és hozzá kell tenni, igen lassított ütemben. A nap végén, amikor az etetés befejeződött, közel 22 óra tájban érkezett az itatási ceremónia. Kezdetben, ahogy apjától látta, bevitte a két vödör vizet, hogy ne kelljen kihajtani őket a kúthoz, de ezt a módszert fel kellett adnia, mert az volt számukra a természetes, hogy a vödör nem az ő méretük, mintha a csapos a sört, féldecis pohárból szolgálná fel.

Az állatok etetéséhez a frissen hozott takarmányrépából készítették az abrakot. Az istállóval szemben volt a répa daráló, amelyen az etetni szánt répát kezdték ledarálni. Zoltán hajtotta a darálót, Péter pedig a nagyméretű takarmányrépákat helyezte el a daráló garatába. Ez a művelet rendszeres volt, így a fiúk szinte rutinszerűen dolgoztak. A daráló egyébként egyszerű szerkezet volt: egy fahengert forgatott a daráló kereke, a fahengeren pedig éles fémkapcsok sora helyezkedett el, és így a ledarált répa apró darabokban került az állatok elé.

A darálás közben azonban egy sajnálatos és viszonylag súlyos balesetet szenvedett a garatba dobált répát igazgató Péter. Az történt ugyanis, hogy Péter az etetéshez apjának egy kopott házi kabátját vette magára, de ez a kabát nagyobb méretű volt annál, ami megfelelt volna a fiú testi alkátának, ezért a kabát ujja a répát igazgató kézmozdulatokkal belelógott a daráló forgó hengerébe. Sem Péter, sem pedig Zoltán nem figyelt arra, hogy a forgó henger, illetve annak néhány éles kése elkaphatja a kabát ujját.

A baleset tehát éppen ennek a figyelmetlenségnek a következményeként történt, amikor a kabát ujjával együtt Péter kezét is magával rántotta, mégpedig úgy, hogy a jobb kézfeje és alsó karja a forgó kések közé került.

Ennek következtében Péter azonnal felsikoltott, Zoltán a darálót leállította, és Péter alsó karját és kézfejét bő vérzés öntötte el. Ösztönösen a vérzés elállítására berohantak a konyhába. A fiúk édesanyja távol volt, ezért a menekült család egyik nőtagja próbálta a vérzést elállítani. A sebesülés egyébként súlyosnak látszott, és a vér látványa a segítségre vállalkozó aszszonynál rosszulhatást okozott. Péter azt vette észre, hogy az asztalon lévő kenyérről a hölgy lerántotta a kenyérruhát és azzal kötötte be a vérzés helyét. Arra lett figyelmes, hogy Zoltán egy pohár vizet ad az illető hölgy kezébe, és a tenyerébe öntött kevés vízzel a homlokát és az arcát locsolgatta.

Mivel a gyermekek anyja távol volt, ezért a fiúk úgy döntöttek, hogy kötés ide, vagy oda, befejezik az etetést. És valóban folytatták az állatok el-látását szokás szerint. Amikor végeztek, akkor a szobájukba mentek, és Péter abban az állapotban ruhástól ráfeküdt az ágyra és maga alá húzta a sérült kezét. A fekvő fiú néhány perc múlva már aludt, és mintegy másfél órával később, a hazaérkező anya ebben az állapotban találta, közben Zoltán kissé kapkodó szavait hallgatta a történetekről.

Másnap reggel Pétert az édesanyja elkísérte Rohoska doktor rendelőjébe. A doktor, amikor meglátta a gyereket, gyorsan szemüveget cserélt, majd alaposan ellátta a sérült karját, amelyen kisebb varrodai feladatok is akadtak. Most sem halasztotta el a sérülés orvosi megítélését, mondván

– Édes fiam, te szerencsés csillagzat alatt születted, melyik napon is?

– Doktor úr kérem, én vasárnapi gyerek vagyok! Nem túlzott magabiztosság, de válaszolt Péter

– Vagy úgy!

Majd jobbnak vélte, ha a mondanivalóját egy felnőtt előtt fejt ki, és anyjának azt magyarázta egy rögtönzött ábrán, hogy ha a vágás egy-két milliméterrel más ponton éri a fiú karját, akkor nagyon fontos izomrost és ér sérült volna, beláthatatlan következményekkel.

Azzal bocsátotta el Péteréket, hogy egy hét múlva keressék fel rendelőjében a varratok eltávolítása céljából.

Péter ezt az egy hetet sérült karral, kötéssel a kezén azzal igyekezett túlélni, hogy a bal kezével végezte el a két kezét igénylő házimunkát is. Az egy hét eltelte után Péter anyja kíséretében megjelent az orvosi rendelőben.

Az orvosi kezelés alatt megszólalt a légiriadóra figyelmeztető sziréna. Anyja kérte az orvost, hogy függesse fel a gyógykezelést és menjenek le a kijelölt óvóhelyre, tekintettel arra, hogy a rendelő környékét az elmúlt napokban légi-támadás érte. A doktor viszont folytatta a sérült kar ellátását, és lényegében azt válaszolta, hogy ha a pilótáknak azt parancsolták, hogy békés polgári településeket bombázzanak, akkor neki pedig az orvosi esküje parancsolja, hogy a betegetek el kell látni. Ha ez a két parancs egy időben kerül végrehajtásra, az esetenként tragikus lehet, majd Péterre nézett és azt mondta: akik vasárnap születtek azokat az ég oltalmazza.

Péter húszéves korában a katonai sorozás alkalmával egy egészségügyi vizsgálaton vett részt. Ekkor az orvos meglehetősen szakszerű kifejezésekkel diktálta fehérköpenyes asszisztensének, személyleírása részeként mint különös ismertető jegyeket a baleset nyomait.

Folytatódott az őszi feladatsor, azokkal az állandósuló háborús eseményekkel, hogy minden délelőtt megjelentek a bombázó repülő kötelékek, gyilkos bombateherrel. Kondenzcsíkokkal rajzolták tele a légteret, utóbb már vadászrepülő kísérettel, mivel a védekezés nem csupán légelhárító ágyúkkal, hanem repülőkről is történt. Látványos légi harcoknak is szemtanúi lehettek, amelyek rendre lángoló repülőgépek lezuhanásával végződtek. Az ellenséges bombázások célpontjai, főként közlekedési csomópontok, gyárak, üzemek, esetenként olyan célpontok, amelyek értelmetlenek voltak. Például, egy alkalommal földig romboltak egy nagy, évszázados tölgyfát, alatta egy nagyon régi építésű csószkunyhóval.

Emlékezés Vladimírra, az orosz fogolyra

Szeptember végén ismerkedett meg Péter egy édesapjával azonos életkorú orosz emberrel, aki hadifogolyként dolgozott Gáspár Károly szomszéd gazdánál.

Abban az időben az orosz származás mellett elsősorban a szovjet kifejezés volt használatban. Ez az ember az átlagosnál alacsonyabb testalkatú, feketeszemű és vastag fekete szemöldökű volt azzal, hogy rövidre vágott fekete hajviselete az arcát kerekre formálta. Halványkék színű, kétrészes vászonruhát viselt, magasan gombolódó kabáttal. A kabáton a szív felőli oldalon egycentiméteres számok voltak vízszintesen, míg a kabát jobb ujján függőlegesen megismétlődtek. Egyébként ez az öltözet még soha nem volt vasalva. Minden hadifogoly ilyen öltözetet viselt.

A szomszéd családjában, ahová a hatóság ezt a hadifoglyot kirendelte, rossz viszonyban voltak a házastársak. A családfő és felesége között állandó és hangos veszekedés folyt. A családi állapot azzal enyhült, hogy a feleség időlegesen elköltözött szüleihez, akik más városban éltek. A férj, Károly gazda pedig az estéket a közeli kocsmában töltötte. Az időleges nyugalmi állapot miatt a fogoly ellátásáról sem gondoskodtak. Ezért a fogoly, a napi munkája végeztével szívesen ment át Végváriékhoz, minimális magyar nyelvismeretét kívánta mindenképpen bővíteni.

Végváriéknál elsősorban Péter volt beszélgetőpartnere, aki viszont egyre több szót tanult meg az ő nyelvén. Amikor Péterrel először találkozott, akkor bemutatkozásként azt mondta, hogy őt Vladimirnek hívják, és jobbát nyújtotta Péternek. Péter erre kissé bátortalanul mondta, hogy ő pedig Végvári Péter. Mire a fogoly biccentett, és most már a teljes nevét mondta, hogy ő Vladimir Pavlovics Markovkin, és ezt meg is ismételte.

Azt vették észre néhány hónap múlva, hogy alapvető kérdésekben kezdtek egymást megérteni. Hozzá kell tenni, hogy ő az anyanyelvén kívül németül is jól beszélt. Egy alkalommal Péter véletlenül tanúja volt, egy német katonával folytatott hosszabb beszélgetésüknek az egyik istálló félhomályában.

Ő mindenkit tegezett, ezért Péter is ilyen közvetlen megszólítást használt, annak ellenére, hogy életkorát tekintve az apja lehetett volna. Ezzel szemben Péterék családjában nem volt szokás a szülők tegezése. A közeledés, a barátkozás Péter és Vladimir között úgy kezdődött, hogy Péter összeszedte azokat a géppuska lőszer- hüvelyeket, amelyek a légi harcok során hullottak a földre. Azt látta, hogy Vladimir ilyen lőszerhüvelyekből

szép karika- és pecsétgyűrűket készít. Ezekhez egyszerű módszert alkalmaz és egy három élű reszelőt és dörzspapírt használ. Ötvös- mestereket megszégyenítő „ékszereket” készített. A környéken lakó nők, férfiak kérték, hogy részükre is készítsen egy-egy darabot. Természetesen nem fogadott el semmiféle ellentételt, csupán egy kézfogást kért a megrendelőitől. Volt olyan időszak, hogy nem vállalkozott újabb gyűrű elkészítésére, bármennyire kérték. Akinek viszont megígérte, az ígéretét még akkor is betartotta, ha éjszaka kellett dolgoznia.

Péter sok-sok este nézte a rendkívüli szorgalmas munkáját és a munkájával szembeni igényességét. Ezeken az estéken folytak azok a sajátos beszélgetések, amelyeken egymás nyelvét igyekeztek elsajátítani. Vladimír volt kettőjük közül a kezdeményezőbb, többet kérdezett egyes szavak jelentéséről, amelyeket a gazdája napközben mondott, de ő természetesen nem értette. Ezeket megjegyezte és este a fiútól kért rájuk magyarázatot. Egyik este Péter észrevette, hogy munka közben a zsebében kotorászik a fogoly, egy-egy darab kenyeret vesz elő, és rágja. Önkéntelenül is megkérdezte, hogy vacsorázott-e, mire a szemébe nézett, és őszintén azt mondta nem vacsorázott, mert a gazda elutazott, és be van zárva a lakás. Ezután Péter gyermeki hévvel anyjához fordult és kérte, hogy adjon valami vacsorát Vladimírnak, mert éhes! Anyja az első pillanatban egy kicsit meglepettnek látszott, de azon az estén Végváriéknál vacsorázott és sokszor és nagyon megköszönte. Péter többször is tapasztalta, hogy a fogoly nem vacsorázott, de kérdésére mégis azt állította, hogy már evett.

A fiú és Vladimír között szinte észrevétlenül kialakult egy bizalmi kapcsolat. Ennek alapján a fiú kíváncsi lett Vladimír múltjára, és számos kérdést intézett hozzá, amelyekre őszinte és pontos választ kapott.

Vladimír elmondta, hogy bizonyos dolgokról nem beszélhet, mivel azok a háborús évekről, és a fogságba esés körülményeiről szólnának. Ezen kívül annyit mondott magáról, hogy a háború előtt Moszkvában dolgozott, és ott is lakott, feleségével és tízéves kislányával együtt. Ezután mély lélegzetet vett, és a következő mondata előtt szünetet tartott, majd hozzátette: sajnos nem tud a feleségéről és a lányáról semmit. Olyan hírt kapott korábban, hogy azt a házat, amelyikben a családja lakott, bombatámadás

érte és szinte földig rombolta. Hozzá tartozói sorsáról nem tudott pontos választ szerezni.

Válaszolt viszont arra, hogy egy mérnöki irodában dolgozott, és a munkáját nagyon szerette. Láthatóan gondolatai a volt munkahelyén történeteket idézték fel. Időközben annyi változás történt a Végvári család életében, hogy a menekült székely családot elköltöztették tőlük, így a ház egyik szobája felszabadult. Ezután ebben a szobában folytatódott Vladimír és a fiú rendszeres találkozója. Itt hangzott el, hogy szeretne még újabb magyar szavakat megtanulni, mert barátok között az őszinteség nagyon fontos.

Másnap este leültek egymással szemben, ő csiszolatott egy gyűrűt, Péter pedig egy iskolai füzetet a kezében, talán egy házi feladvánnyal foglalkozott. Egyszer csak felállt és elkérte a füzetet, lapozgatta, majd arra kérte Pétert, hogy adjon egy-két üres lapot. Teátrális kis jelenet következett, az üres füzetlapokat visszaadta, felállt és köszönés nélkül otthagya. Egy kis idő múlva visszajött és kért a fiútól egy ceruzát, majd feltűnő gyors kézmozdulatokkal elkezdett rajzolni az üres lapokra. Amikor befejezte a rajzolást átadta Péternek. A rajzon egy szoba volt látható, és abban emberek hajoltak különös álló helyzetben ábrázolt táblákhoz. Volt közöttük, akinek bajusza volt, de olyan is, aki szemüveget viselt; egyszóval a rajz egy mérnöki irodát ábrázolt. Amikor némi magyarázat után Péter megértette, hogy mit is rajzolt le az orosz, akkor rákérdezett, hogy ő hol van a rajzon. Valdimir elvette tőle a papírt és a háttérben egy íróasztalnál ülő alakra mutatott, és azt mondta, hogy az ő.

Ezen az estén egy sor kérdésre közvetett módon is választ kapott Péter. A rendkívüli kezűgyesség, a mesteri rajzok mögött, tehát egy képzett mérnök rejtőzik, született szerény jellemvonásokkal.

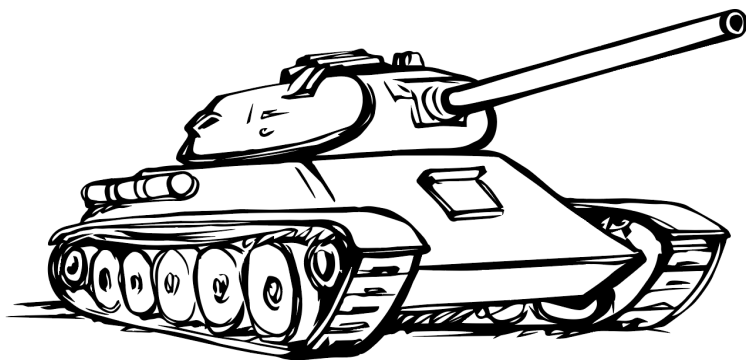
A következő esték egyikén, meglepően azt mondta, hogy meggondolta magát, és mégiscsak elmeséli fogságba esésének történetét. Péter nagyon várta, hogy sor kerüljön erre a számára rendkívül izgalmasnak tűnő történet meghallgatására. Láta Vladimíron, hogy fontolgatja ígéretének időzítését. Egyik este később jött át Végváriékhoz, ahhoz képest, ahogy azt már az utóbbi hetekben megszokta, és ekkor közölte, hogy csak egyedül Péternek szeretné a történetet elmondani, és kérte, hogy a család többi tagja

ne legyen jelen. A fiú erre azonnal ígéretet tett. Egyik este Péter édesanyja a faluban lakó rokonánál volt, ezért ezt alkalmas időnek vélték a történet előadására.

Bevezetőben többször említette, hogy 1942-ben hívták be katonai szolgálatra, majd a már ismert segédeszközhöz nyúlt, a kockás füzet üres lapjaihoz. Az első gyors alkotással egy harckocsit ábrázolt és aláírta, hogy T34; utána, különböző orosz települések nevét említette, de ezeket nem írta le. Végül egy évszám, és ezen belül hónap és nap megjelölés következett, ezeket viszont feljegyezte a nála lévő papírlapra. Majd szóban elmondta, hogy ennek a harckocsinak ő volt a parancsnoka, gárdahadnagy rendfokozattal.

A következő percekben a háborús esemény jellemzésére, robbanások sorát próbálta hangokkal is érzékeltetni. Amikor látta, hogy Péter megértette, hogy 1943-ban ő is részt vett a Sztálingrádhoz közeli területeken folyt harcokban, levetette a felső kabátját és megmutatta a mellén és a hátán a golyótól származó sérülésének nyomait. Végülis, nem kis színészi tehetségének köszönhetően kiderült, hogy a harckocsijukat egy ütközetben találat érte és kigyulladt. A személyzet tagjai kiugráltak az égő tankból, köztük ő maga is, és ekkor lövést kapott. Néhány méter után azonban elesett és elveszítette az eszméletét. Egy idő után azonban arra ébredt, hogy fázik, hason fekszik és esik a hó, majd észrevette, hogy vérzik. Erre úgy reagált, hogy kúszni kezdett egy fához, amelynek tövében, a hó alatt fű-

csomót talált és azt sebére szorította. A mozgás és a kúszás az erdő belseje felé kimerítette, és ismét elveszítette eszméletét. Feltehetően órák múlva ismét magához tért és arra figyelt fel, hogy szinte folyamatosan köhög és ekkor nagy fájdalmai voltak. Emlékezete szerint a következő napon emberi hangokat hallott és kutyák csaholását. Figyelt és a közeledő lépéseket a fagyos hó felerősítette, most már felismerte, hogy németek a közeledők. Felvillant tudatában, hogy ha rátalálnak, megölik, ezért zsebkendőjével betömte a száját, hogy a köhögést tompítsa, de nem sikerült a terve. Azt vette észre, hogy a hóban emberi lépések hangja közeledik, majd megállt mellette valaki, lábát a vállához illesztette és egyetlen rúgással a hátára fordította. A fák között bujkáló nap fényében egy német katona állt fölötte, sisakban, géppisztollyal a kezében, és aki a hó miatt, fehér színű védőruhát viselt. Azt várta, hogy azonnal löni fog, de a német egy pillanatig habozott. Kihasználva a kedvező pillanatot, német nyelven ráköszönt, és ez a fegyverest váratlanul érte. Ezután lövés helyett, most már sebesültként kezelte. Akkor vette észre, hogy a köpenyére egy vörös keresztet karszalag van erősítve, tehát nem harcoló alakulathoz, hanem egészségügyi egységhez tartozott. A német egyetlen mozdulattal levette a sebesültről tisztai oldaltáskáját, majd rutinosan a zsebeinek tartalmát, és pisztolyát magához vette. Ezek után odaszólt társainak, hogy vigyék el a gyűjtőhelyre.

Ezt követően német katonai kórházba szállították, és most pedig itt van, fejezte be poénnak szánt hangsúllyal az elmondottakat. Amikor az ellenség katonájával való drámai találkozást elmagyarázta, felkapott egy fazekat a fejére, és a seprűnyél helyettesítette a katona géppisztolyát. Az elfogása pillanatait valósággal eljátszotta. Először ő feküdt a szoba padlójára hasra, majd arra kérte Pétert, hogy feküdjön le, úgy ahogy ő megmutatta, és ekkor ő bujt a német katona szerepébe, és a vállánál fogva, lábbal fordított a hátára a fiút. Ahogy a történetet előadta, minden lehetséges eszközt igénybe vett. Ha kellett, akkor rajzolt, valósággal újra átélte sebesülése és fogságba esése megrázó élményét. Ahogy a történet sajátos magyarázatokkal kiegészített előadása befejeződött, Péter édesanyja kilépett az ajtó árnyékából és közölte, hogy mindent látott és hallott. Váratlan megjelenése némi zavart okozott, de együttérzést mutatott szavaival.

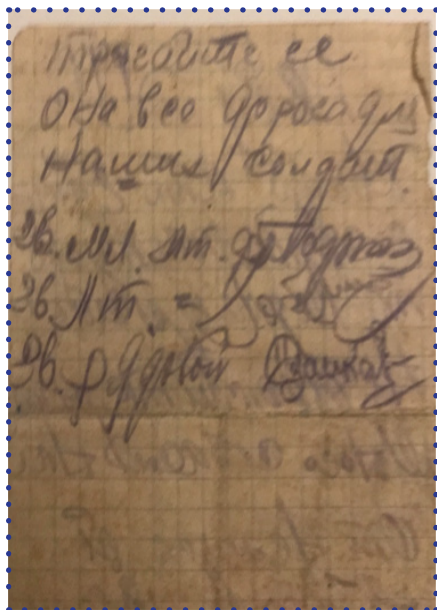
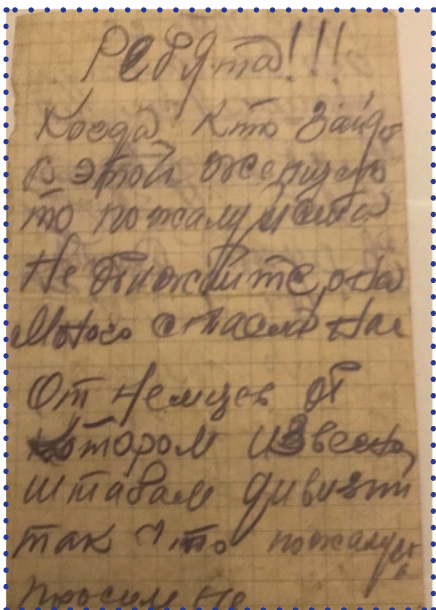

Az a jelenet is megmaradt a fiú emlékezetében, hogy a történet adaptációjához készített rajzokat gondosan összeszedte, nagyon apró darabokra tépte és a kályha parázsán elégette. További háborús, vagy harci történetek elbeszélésére viszont már nem vállalkozott.

Egyik napon észre vette Péter, hogy a másik szomszédhoz beosztott szintén orosz hadifogollyal Vladimír nem áll szóba. Egy alkalommal rákérdezett, és azt mondta, hogy „nem jó ember”, de magyarázatot nem adott. A barátkozás vége az lett, hogy az utolsó napok egyikén – minden eszközzel – próbálta elmagyarázni, hogy hogyan viselkedjenek, ha a szovjet hadsereg első egységei elfoglalják ezt a községet is, ugyanis aggódott a család biztonságáért. Egy kockás papírra cirill betűkkel felírt egy olyan szöveget, amit ugyan a család nem értett, de feltehetően a védelmükben íródott, ugyanis azt ismételte, hogy kizárólag annak a magas rangú egységparancsnoknak mutassák meg az általa írtakat, amelyiknek három, vagy négy nagy csillag van a vállapján. A kis kockás füzetlapra írt felhívásfélét átadta Péter édesanyjának, bátorításnak szánt szavai kíséretében.

Ez a kis „menlevél” ma is megvan a család birtokában:

77 évvel később a családi hagyatékából előkerült ez a kézzel írott, orosz nyelvű levélke, amelyet sikerült lefordítani, és így tartalmát megismerni.

Fordítás:

Srácok!!!

Amikor valaki bemegy ehhez az asszonyhoz, akkor kérem ne bántsátok, ő megmentett bennünket a németektől, amiről a hadosztály -parancsnokság is tud, ezért kérem ne bántsátok őt. Nagyon drága a katonáink számára.

(olvashatatlan aláírás) gárda- alhadnagy

(olvashatatlan aláírás) gárda -hadnagy

(olvashatatlan aláírás) gárda- sorkatona

Péter emlékezete szerint egy hűvös novemberi reggelen Károly szomszéd gazda közölte, hogy az éjszaka magyar katonák jelentek meg a házánál, és a hadifoglyot igazoltatták és elvitték. Ennél fogva ismeretségük, amely a kezdeti tartózkodástól, fokozatosan a barátság felé közeledett, búcsúzás nélkül megszakadt.

November közepén a család, de különösen Péter számára szörnyű hír érkezett a helyi hatóságtól. Értesítette a hatóság a családokat, hogy a német és a magyar hadsereg élelmezésének céljára, élő szarvasmarhákat kell átadniuk. Péter és édesanyja előtt egyértelművé vált, hogy a tulajdonukban lévő két jámbor jószágra is a rendelet szerinti sors vár. A fiú egyszerűen képtelen volt elfogadni azt a tényt, hogy kedvenc állatait elhajtják, és azok is a háború áldozatává válnak. Ezért a jelzett napon leplezett kétségbeesését titkolni próbálta azzal, hogy az egyik iskolatársához ment el, kísérletet téve saját figyelmének elterelésére. Az iskolatársnak szívszorító érzéseit nem vallotta be, helyette valamelyik iskolai tantárgy emlékeit idézték fel. Ahogy néhány órával később hazaért első útja az istállóhoz vezetett, ahol már kedvenceinek csak a hűlt helyét találta.

Néhány percre megállt az istálló ajtajában és maga elé idézte jámbor tekintetüket, amelyekből mindig a gondozójuk iránti ösztönös ragaszkodás sugárzott. A sírás fojtogatta, úgy érezte nem kap levegőt. Könnyeivel küsz-

ködött, nem volt képes őket visszatartani, ehhez akkor még túlságosan fiatal volt. 1944 december elején, egyik késő este váratlanul betoppant Péter édesapja katonai egyenruhában, fegyver nélkül, éhesen, fáradtan. A család nagyon örült, felesége és két fia ölelgették és fogták a kezét. Örömuket azonban hamar lehűtötte, amikor megtudták, hogy néhány óra múlva indul vissza az egységéhez. Péternek azonban külön is dicsérő szavakat mondott, amiért szorgalmasan ellátta távollétében a gazdasági teendőket. Egyébként annyit mondott, hogy egysége a közeli vasútállomáson tartózkodik, és arra vár, hogy más egység csatlakozzon hozzájuk és elinduljanak a nyugati határ felé. Hónapokkal később, mikor végleg hazatért, akkor mesélte el, hogy megígérte közvetlen parancsnokának, hogy mire a nap újra felkel személyesen jelentkezni fog nála. Így is történt. Amikor jelentkezett, akkor csodálkoztak katonatársai, akik biztosra vették, hogy nem fog a csapatához csatlakozni, hiszen ezekben a napokban, az akkori háborús logika már ezt valószínűsítette. Sőt, amikor ígérete szerint jelentkezett, parancsnoka szemében is meglepetést látott, aki csodálkozva kérdezte:

– Tényleg visszajött?

csak azt válaszolta:

– Hiszen megígértem!

Nála az ígéret megtartása becsületbeli ügy volt.

Az év utolsó hónapjaiban felgyorsultak az események. Éjszakánként már a közelgő frontokon folyó ágyúdörgés jól hallhatóvá vált. A háborús események hangja árnyékként közeledett. A németek kiépítettek a falun kívül alkalmasnak látszó lőállásokat, amelyeket csak részben használtak. Fő szándékuk valamiféle relatív időnyerés lehetett, mert olyan gyorsan távoztak, hogy azt vették észre a faluban, hogy egyetlen német katona sincs a szállásán. Az utolsó napokban viszont a szovjet hadsereg szinte állandó légitámadásokat intézett alacsonyán szálló repülőgépekkel a település ellen. Ezek a repülők bombáztak és géppuskáztak minden különösebb cél nélkül. Egy ilyen alkalommal sérült meg az öccse, Zoltán is, aki az udvaron tartózkodott. A sérülés nem volt túlságosan súlyos. Ezzel együtt házuk tetőjéről, annak egyik oldaláról a légnyomás az összes cserepet a házuk udvarába sodorta. Csak arra nyílt lehetőségük, hogy néhány ismerős se-

gítségével az épen maradt cserepeket az udvarról védett helyre rakták le, az összetört törmeléket pedig, mint égből kapott útakadályt eltakarították. Családi házuk tehát megtépzott külsővel várhatta a szovjet egységek érkezését.

Néhány nap múlva, 1945. március 19-én, elérte a falut is a frontvonal. Ez a márciusi békés reggel egy tájképfestőnek a „vihár előtti csend” című festmény témája lehetett volna. A csendet azonban néhány óra múlva furcsa, egyre erősödő zsongás hullámmzése váltotta fel. Ilyen látványban csak ritkán részesül az ember, ezért a kivételes kompozíció egész életre a tulajdonuk lett. Valósággal özönlött a fegyveres embertömeg, gyalogosan rendezetlen csoportokban, lovaskocsikon, fáradt lovakkal és elcsigázott katonákkal, mintha az útirányt a véletlenre bízták volna.

4. fejezet

Változások sorozata

A család életében is elérkezett az év utolsó hónapja. A télapó fehér leplet terített a tájra, és ezzel a hótakaróval együtt téli hideg költözött a faluba.

Péter számára ez az állapot eltérő volt a közelmúlthoz képest. A fiú hangulatán elsősorban a múlt emléke uralkodott. Gyakran anyjának, vagy csak önmagának tette fel a kérdést, „hol vannak már azok az emberek, akik körülvették és segítettek önként vállalt és korát meghaladó feladatok ellátásában. Nem tudni, hogy vajon hol jár már Walter, de azt sem, hogy hol tartózkodik és mivel foglalkozik Vladimír”. Közben gyakran elhangzott a családban az aggodalom a családfőért. Az utolsó értesülés szerint egységével együtt Németországba került. A családi ház és annak egyes eszközei vagy berendezési tárgyai a családfőre emlékeztették. Egyebek mellett az is, hogy még mindig azt a napilapot dobta be a postás reggelenként, amelyet édesapja fizetett elő évekkorábban. Egyébként naponta figyelték a pos-

tást, hogy vajon hoz-e címükre akár levelet, akár más küldeményt. Ebben a hónapban már nem kapták meg a Futár című képes hetilapot sem, azzal az indokkal, hogy a kiadását végleg megszüntették. Péter anyja időnként a kezébe vette a napilap friss példányát és röviden összegezte a főbb híreket. Decemberben már a frontvonal magyar területen húzódtott és ismerős városnevek sorakoztak ott, ahol a konkrét harcok folytak. Növekvő félelemmel fogadták ezeket a tudósításokat, amelyek szerint a frontvonal napról napra közeledett.

A változások egy részét Péter valójában még nem tudta értékelni, és azt sem tudta, hogy kitől és mit kérdezzen. A környezetében viszont ezek egymás után következtek. Például, lakásuktól mintegy száz méterre egy keresztutca sarkán állott az úgy nevezett Tóth kocsmá, mellette pedig egy vegyesbolt, ahol Péter esetenként magának, vagy családjának vásárolt. Ez volt Rosenbergné magánkereskedése, amely akkor már zárva volt.

Hasonló üzlet volt egy másik utcában Deutsch bácsi vegyesboltja, amelynek bejárati ajtaján már egy ideje nagy lakat függött, mellette az ajtón egy kézzel írott kartonon a „Zárva” felirat. Péter ugyan hallotta, hogy a felnőttek egymás között ezeknek az üzleteknek a bezárását azzal magyarázták, hogy a tulajdonosukat zsidó származásuk miatt egy gyűjtőhelyre szállították, de ezt fiatal kora miatt értelmezni nem tudta.

A másik nagy változást Péter az iskola és az osztálytársak hiánya miatt érezte. Ennek ellenére azonban néhány osztálytársával gyakran találkozott. Hiányzott számukra a rendszeres tanulás és a tanórák izgalmi. Ilyen körülmények között teltek az Advent napjai, amikor az apa nélküli család a karácsonyt várta.

Elérkezett a Szent-Este. A csonka család a szerény kis karácsonyfa előtt, a gyertyák fényében, meghatódva állt. Gondolataik az ismeretlen német földön jártak, apjukat keresve. A két testvér egymás kezét fogva hallgatta édesanyjuk suttogó imádkozását, amelyből Péterék a jövőbeni remény szavait vélték kihallani, többek között azt is, hogy érzi, hogy édesapjuk a háború végén haza fog térni. Ezután az Anya lehajolt, és átölelve gyermekeit, könnyes szemmel mondta: „A sok szenvedés ellenére is reménykedjünk, és bízzunk a Teremtő oltalmában”.

Végszó

A novellában leírt események a valóságban megtörténtek, azonban az író a szereplők nevét megváltoztatta.

Szerző: ©Valkó József

Lektor-szerkesztő: Valkó Józsefné

Borító, grafika és tördelés: Náday-Vadász Dóra

Orosz fordítás: Iljenko Tatjana és Broczkó Péter

Készült: Budapest, 2021

(Magánkiadás)

